

Set i TV

Artisterne i cirkuskuplen: rådvilde

Handlingen: Hovedpersonen Leni Peickert er ca. 25 år gammel, da hun arver sin fars cirkus. Hun vil lave en reformcirkus og politisere programmet, hun vil ophæve forskellen mellem kunsten og livet. Leni erkender, at kun som kapitalist kan man ændre det, som er. Hun vil skabe en stor cirkus og køber elefanter. Det første forsøg mislykkes.

Efter en venindes død arver Leni en millionformue og hun fortsætter med sin reformcirkus; nu vil hun præstere det mest avancerede i cirkusbranchen. Vilde dyr skal vises i autentiske omgivelser, artister skal demonstrere tyngdekraftens love i stedet for hele tiden at øge nummerens sværhedsgrad. Tableauer skal bygges som de politiske parabler hos Brecht. Elefanter stormer mod barrikader, det er den tredje verden, som vågner; mus dresserer tigre, det er Vietnam; kejser Maximilians eksekution fremstilles af klovner, et japansk fly hænger i kuplen. Leni kender en amerikansk cirkus, hvor menneskene virker som marionetter og de dresserede dyr som plysdyr. Lenis reformcirkus skal være noget andet end showbusiness.

Flere weekender tilbringer Leni hos sin ven Dr. Busch. Han er en resigneret borger, som gennemskuer sin situation:

han er kapitalens medarbejder, men uden ansvar og indflydelse. Som ung håbede han at kunne forandre noget, at kunne føre et mere menneskeligt liv. Nu er han desillusioneret, hengiver sig til en nydelsesfilosofi, sidder i badekarret, ser TV, lytter til radio og læser samtidig. Han er en af de intellektuelle, som er tilpasset efter de økonomiske og politiske magthaveres ønsker, med en god stilling og en god løn. Han tilråder Leni at være kommerciel, at give folket, hvad det ønsker. Men det er netop ikke det, Leni vil. Og snart følger en anden erkendelse: når kapitalisten kun gør, hvad han synes om og ser bort fra økonomien, bliver han ikke understøttet af det bestående. Leni er nødt til at opgive alle planer om at lave reformcirkus, fordi hun ikke kan lave samfundet om. Hun udskyder utopien, og beslutter at lave tilskuerne om, begynder i underholdningsindustrien og arbejder sig op til tv-producer. Hun ræsonnerer: tilskueren tager den underholdning, man tilbyder ham. Men dette behøver ikke at være underholdning. Og hvis jeg fortsætter de små skridts politik, kan jeg om nogle år blive departementchef i udenrigsministeriet.

En analyse af Kluges film kræver en beskrivelse af filmens økonomiske og filmiske kontekst. Kun derved kan man tage stilling til nogle kritikeres tolkning, der siger, at Kluge belyser den »unge tyske films« situation. Forholdet mellem kunst og samfund debatteres. Hvordan

derved lammet. Kluge laver filmen »Artisterne ...« over denne situation og finder endog et distributionselskab for denne outsiderfilm, der i form og udsagn rager højt op over den »unge tyske films« produktion. For at kunne lave sine øvrige produktioner måtte Kluge danne et filmselskab. Her ser man en parallelsituation mellem Kluge og Leni Peickert. Hvordan bedømmer Kluge kunstens stilling i det vesttyske velfærdssamfund 1967/1968?

Kluge viser forbindelsen mellem kunst og samfund. Han beskriver med kunsten som eksempel samfundets forsømmelser, kun et område flourer: økonomien. »Kun som kapitalist forandrer man det, som er« er et af de mange mundheld, som Leni tror på. Filmens udsagns- og formanalyse viser, hvor godt det er lykkedes Kluge at overføre instruktørens og filmens rådvildhed på tilskuerne. Filmen antyder også en vej ud af dilemmaet, men i stedet for konsekvent at arbejde hen imod en realisering af utopien, affærdiges utopien som en sæbeboble. Her viser Kluges begrænsning sig og hans manglende strategi til at overvinde rådvildheden. Derfor også kritikeres og publikums afvisende holdning. Man er ikke tilfreds med beskrivelsen af den rådvilde situation, men kræver at kunsten opbygger en utopi som alternativ til den utilstrækkelige nuværende situation. Kluge har ganske vist lavet en fremragende film, men han er standset på halvvejen, skønt han kunne have forladt l'art pour l'art-standpunktet, da det jo allerede var lykkedes ham at opdage sammenhænge mellem kunst og samfund. Det var ham ikke muligt at definere en ny funktion for kunsten i samfundet.

Kluge arbejder i filmen på forskellige planer, filmen er en historie og et politisk essay, den består af 46 afsnit, en sammenblanding af ordspil over politik, økonomi og seksuel adfærd; af ordsprog, aforismer, dialog og kommentarer, fuld af ironi og satire. Igen og igen bliver tilskueren overrasket og forstyrret gennem voldsomme kamerabevægelser, hurtige panoreringer, vakkende billeder, reduceret tempo og stillbilleder, som er fotografier eller gamle stik. Filmen er klippet enormt hurtigt. Man ser et stillbillede med et fly på næsen, man ser et andet billede af en ballon, der flyder på havet. De refererer til historiske begivenheder, som tilskueren ikke kender. Begivenhederne er inddraget i filmen, men reduceret til et enkelt billede. Tilskueren kan hverken forstå eller associere, han bliver rådvild. Dette indtryk forstærkes af de mange rådvilde artister i filmen, som er Kluges symbol på kunstneren i det vestlige industrisamfund.

Filmen er et sørgearbejde. Kluge viser de med erindringsarbejde forbundne smerter i billeder af det erindrede, d.v.s. af kunstens pervertering i nazitiden. Filmens begyndelse er et mesterstykke i satirisk fremmedgørelse. Der bliver vist en ugejournal af »Tag der Deutschen

Still/ Fra Alexander Kluges bittert kritiske film »Artisterne i cirkuskuplen: rådvilde«, hvor elefanter symboliserer Den tredje Verden.

kan en kunstner, i filmen hovedpersonen Leni Peickert, producere kunst i Vesttyskland? I slutningen af halvtredserne havde der fundet en monopolisering sted i den vesttyske filmindustri. Store internationale distributionsselskaber beherskede det tyske marked. For den tyske stat havde filmproduktionen kun økonomisk interesse. En stor del af filmproduktionen blev finansieret af storbankerne, der ville undgå enhver risiko og frem for alt tænkte på profit. Derfor blev der produceret »Heimatfilme« og filmserier, der imødekom det store publikums smag. For at finde en vej ud af denne krise, havde adskillige kritikere og kortfilminstruktører fra München i 1964 dannet gruppen »Junger deutscher Film«. Kluge kom fra Ulm, men skabte alligevel bevægelsens mest lovende film »Abschied von gestern« i 1966. Omkring 1968 var den »unge tyske film« i vid udstrækning opkøbt af den etablerede filmindustri og dens lyst til eksperimenter Kunst« i München 1939. Hitlers ankomst, tilskuermængder og en parade af nazistisk kunst i gigantiske gipsafstøbninger vises akkompagneret af Beatlesangen »Yesterday«, sunget af en italiensk pop-tenor. Det er den afmægtige kunstners mulighed i 1967 for at vise sin

foragt for aksemagterne Nazityskland-Italien. Den første kulturrevolution i Hitlertiden blev ikke afløst af en anden efter anden verdenskrig. Det vesttyske samfund gjorde ikke op med nazitiden, men opbyggede kritikløst et konsumsamfund med ukritisk information fra massemediene, stupid underholdning, forfalskninger og forkerte idealer via reklameindustrien, tv-skærmen og film-lærredet.

Det er Kluges bitre kritik.

Peter Gottschalk

■ ARTISTERNE I CIRKUSKUPLEN: RÅDVILDE

Die Artisten in der Zirkuskuppel: Ratlos. Vesttyskland 1968. **P-selskab:** Kairos Film. **P:** Bernd Hölzt, Ingeborg Pressler. **Instr/Manus:** Alexander Kluge. **Foto:** Günther Hörmann, Thomas Mauch (enkelte sekvenser i farve). **Klip:** Beate Mainka-Jellinghaus. **Musik:** spillet af Viviane Gomorrhi, Helmut Löffler (piano). **Tone:** Bernd Hölzt. **Medv:** Hannelore Hoger (Leni Peickert), Siegfried Graue (Manfred Peickert), Alfred Edel (Dr. Busch), Bernd Hölzt (Herr von Lüptow), Eva Oertel (Gitti Bornemann), Kurt Jürgens (Mackensen), Gilbert Houcke (Houcke), Wanda Bronska-Pampuch (Fru Saizewa), Herr Jobst (Impressario), Hans-Ludger Schneider (Korti, anklager), Klaus Schwarzkopf (Professor Gerloff), Nils von der Heide (Hr. Arbogast), Marie Anne Dutoit (Schweizisk artist), Peter Steimer (Perry Woodcock), Theodor Hoffa (Artist med monokel), Maximiliane Meinke, Ingeborg Pressler (kloverner), Wolfgang Mai (Joe Wilkins), Tilde Trommler (Lotte Losemeyer), Ingo Binder (Fadil Sojkowski), Kurt Tharandt (Hr. Böhme), Ina Giehr (Journalist). **Længde:** 103 min. **Prem:** TV 17.11.72.

Da de fattige fra Kombach pludselig kom til penge

Volker Schlöndorff vakte berettiget opsig i 1965 med sin debutfilm »De unge tyranner« (efter Musils kortroman fra begyndelsen af århundredet om »fascistisk« terror blandt skoleelever). Dens fortællestil, dens udnyttelse af lokaliteter og tidstræk var præget af et asketisk afkald på effekter. Hans anden film, nutidskriminalfilmen »En slags mord« var mindre overbevisende. Hans tredje spillefilm, en adaption af Kleists novelle om »Michael Kohlhaas« og en tilbagevenden til periode-filmen, er ikke vist i Danmark. Hans nyeste film, »Der plötzliche Reichtum der armen Leute von Kumbach« (Da de fattige fra Kumbach pludselig kom til penge), er produceret i TV-øjemed af hans eget – i 1969 grundlagte – produktionsselskab, Hallelujah-Film. Den slægter debutværket (og formentlig også »Michael Kohlhaas«) på: stilistisk er det en »skrællet«, afdramatiseret beretning om en gruppe mennesker der begår en forbrydelse, fortalt i korte stilerede optrin. Der fortælles på billedsiden neutralt registrerende, det er saglige observationer, der forelægges af en – tilsyneladende – uinvolveret fortæller. Og ligesom i »De unge tyranner« er der tale om en »historisk« fortælling, som rummer klare allegoriske træk, der peger frem til nutidige forhold.

Den saglige speakerkommentar (det er et af de meget sjældne eksempler på, at en spillefilm anvender en kvindestemme som den alvidende fortællers stemme), de ukunstlede billeder, sort-hvid kvaliteten, den stilerede dialog, den »malplacerede« reklamefilm-agtige musikunderlægning såvel som den pedantiske titel er afstandskabende virkemidler, der giver fortællingen et fremmedgjort præg. Det hele har karakter af et brecht'sk lærestykke: det er ikke en realistisk illusionsfilm, men en moralitet, hvor en idé, et budskab – undertiden reduceret til det skeletagtige – fremlægges.

Kvindestemmen giver i den indledende bemærkning hele fortællingsens handlingskerne: »I året 1822 ville et par farmede bønder og daglejere fra landsbyen Kumbach gøre ende på deres elendighed og komme til penge, idet de planlagde et overfald på postvognen med de kurhessiske skatter. Ifølge den samtidige, på sagsakterne baserede, fremstilling af kriminalretssekretær Carl Danz fra Giessen skal komplotet omkring postrøveriet i Subach være forløbet på følgende måde«.

Det er en omvarende hosekrammer, der organiserer kuppet for de fattige bønder. Men fem gange mislykkes det af mere eller mindre latterlige årsager. Endelig ved sjette forsøg lykkes det, og byttet deles. Men politiet, øvrigheden,